

הפוסקים [ריש סי ק"א] פה אחד, שכונת פירוש המילים בברכה ראשונה שבשמונה עשרה מעכבת [עד חתימת הברכה מגן אברהם, כמוכן] ואף הזכירה שעומדים לפני המלך ד' מעכבת, על כל פנים בברכת האבות. ומעיקר הדין אם לא כיוון בברכת האבות, היה צריך לחזור ולהתפלל שמונה עשרה, אלא שכבר כתב הרמ"א: "והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם כן למה יחזור".

הגאון רבי חיים שאול גריינמאן צוק"ל

את הדברים שבסימן ק"א באורח חיים, יש לחזור עליהם [ק"א] מאה ואחד פעמים... ראוי לזכור את דברי המושג ברוחה שם — סק"ג שיש פוסקים שגם ברכת "מודים" חשובה כאבות להתחלה. ואם הוא משער שאפילו באבות לא יכוין לא יתפלל כלל, עד שתתיישב דעתו שיהיה יוכל עכ"פ לכוין באבות. עוד יש לזכור היטב את דבריו שם סק"א בשם הטור: וירגיל אדם עצמו לכוין על כל פנים בחתימה של כל ברכה.

לעתים מתחילים להתפלל ופתאום מוצאים את עצמם כבר כרוך מחשבות אחרות... לסיומה... כשחלקי התפילה השונים כבר התעופפו ברוח מחשבות אחרות... אמנם יש לימודי זכות וצדדי דוחק להציל תפילה כזו. אמנם האם נרצה להיות בין אלה שצריך ללמוד עליהם זכות? ברור שמצוה גדולה ללמוד זכות על אחרים, אולם להיות ממלומדי זכות, זה כבר ענין אחר לגמרי... לפעמים מייסר אני את עצמי, "משה, אילו היתה המצה שלך נראית כמו השמונה עשרה שלך היום, האם היית מכניס אותה לבית בפסח?"...

ר' ישראל! כאמור נתמקד בעיקר כעת בעזרי"ת על ברכת האבות המעכבת. בטוחני שידע אתה היטב את פירוש המילים, אלא שמתוך התבוננות שרשי הברכה ברגשי הלב, אולי יתעורר לבנו לכוין עוד יותר בעתיד. הלוואי רבונו של עולם! הבה וניגש אליה מתוך הכנת הלב, זיכור המחשבה וחדרת הקודש הראייה. הנה אנו ניגשים לעמוד לפני המלך.

מיד בתחילת תפילתנו ניגשים אנו לפני ד' בהזכרת אבות אומתנו אברהם יצחק ויעקב. הרשב"א בתשובותיו [ח"א תכ"ג] מבאר זאת בפשטות. ראוי להזכיר זכות אבות. כך עשה משה רבינו בשעה שהיה צריך לבקוע ריקנים בתפילתו להצלת עמו "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" [שמות ל"ב].

אלקינו ואלקי אבותינו... ידועים הדברים בשם הבעש"ט הקדוש בביאור מילים אלה, כי אמונת האדם צריכה לבוא מצד אמונת אבותיו שקיבלם מהם בכל תוקף וגם מצד הכרתו הברורה בעצמו. מי ששתי מעלות אלה בידו באמונה אין למעלה ממנו, שכן סומך על אמונת אבותיו הקדמונים בחוק, וגם כן באה לו על ידי שהגיע לכך גם מצד מחשבתו הוא, זו היא אמונה שלמה וטובה...

המבי"ט מוסיף ומפרש תיבת "אבותינו" בביאור מפתיע ומחזק מאד ובמיוחד את גיבורי הרוח שנתקברו בתקופתנו ליהדות, בניגוד למה שהיו אבותיהם... ר' ישראל! דברים מרעידים כתב כאן "גם כי בקצת הדורות היו קצת מאבותינו רעים וחטאים לד' מאד, עם כל זאת לא סלק הוא יתברך, את שכינתו ואלקותו מעלינו, וגם בזמן גלותנו שכינה אתנו והוא אלקינו לעולם ולכן אנו אומרים אלקינו ואלקי אבותינו!" השפע האלקי שחל על האבות הקדושים, לא הפסיק ולא יפסיק לעולם, גם אם במשך הדורות היו כאלה שאינם ראויים לכך! פלאי פלאים!

אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב... מילים אלה נאמרו מפי כבודו יתברך, בהתגלות הראשונה למשה רבינו על גאולת ישראל. הוא עמד אז לפני סנה הכוהן באש אלקית... ר' ישראל! הדבר יעשה רושם בנפשנו, אם נעיין בחומש ונכוון את הלב להאזין את הדברים יוצאים ממרום. הנה עומד לו רועה ישראל ושומע קול בחרדת נפש: "אנכי אלקי אביך, אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב".

והדבר חזר על עצמו באותה הפרשה בסנה, בשליחות הגאולה לבני ישראל. "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור ודור". בא רבינו הרמב"ן ומגלה לנו דבר נפלא. "כי לעולם לא ישכח ברית אבות, וכל הדורות באשר יזכירו 'אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' — ישמע קל ויענף". כעין ציווי והבטחה כאחת יש כאן זה שמי וזה זכרי, אם יזכירו ישראל את הקב"ה בצורה כזאת של אלקי האבות כנ"ל, אז הקב"ה שומע תפילות העמידה לפני ד'!

ואמנם כבר הובטח לאברהם אבינו שיזכירו ישראל אלקי אברהם וכו' בתפילותיהם. וכך נדרשים המקראות, [בפסחים קי"ז]: ואעשך לגי גדול ואברכך ואגדלה שמך. אולם בפרשת שמות נקבע הדבר לדעת הרמב"ן, כפתיחת שער

הם ראו אף בזה מאורע גדול בחיי העם וברכו על גילוי חכמה עצומה זו, ברכת "ברוך חכם הרזים..." רבינו הלבוש הוסיף על זה "כי מאורעות כאלו נעשים בכל יום והם כוללים כל מה שנעשה תחת השמש, כי מעשה אבות סימן לבנים. ואנו צריכים להתפלל אליו יתברך שיהיה עמנו כמו שהיה עמם על כן תקנום להתפלל עליהם בכל יום".

בנושא בנין התפילה בכלל, כתב הרמב"ם [פ"א מהל תפילה ה"ד] "עמדו ותקנו להם [עזרא ובית דין] שמונה עשרה ברכות על הסדר שלש ראשונות שבח דה' ושלש אחרונות הודיה ואמצעות יש בהן שא"ל כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותם. שלוש יחידות בלתי נפרדות יש בשמונה עשרה. שבח, בקשת צרכים והודאה. ומקורו בגמרא ברכות ל"ד. "ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך".

רבינו המבי"ט, [רבי משה מטראנין מאדירי הדעה שבצפת הקדומה וחבירו של מרן החי"ת יוסף]. בספרו "בית אלקים" הפליא המבי"ט לבאר את יסודות התפילה, מושגיה וביאוריה. אוצרות נפלאים ומחזקים נמצאים שם בענין זה בפרט.

בשער התפילה שלו עובר כחוט השני, יסודו הגדול של המבי"ט בענין התפילה, שעיניך העיקרים בה, היא ההכרה בכוח הקב"ה. כלומר להביע שאין מי שיכול למלא את בקשתו, כי אם בורא העולם בלבד! ובלשון קדשו: "התפילה קל יתברך צריך שידע האדם ויכיר קודם תפילתו לאלקיו, כי אין מי שיכול לתת את שאלתו ולעשות את בקשתו, אלא הוא יתברך". [בית אלקים שער התפילה פ"ב]. מגמת התפילה אינו השגת התועלת ומילוי הצרכים, אלא בעיקר להכיר כוחו יתברך, שבידו להועיל לו בכל.

התפילה היא ההכרה שממנו הכל! כך עומד יהודי לפני בוראו, מכניע את עצמו ומצהיר במלוא פה, שאין בעולם מקור תשועה אחרת, כי אם הקב"ה בלבד! מחכים אנחנו לך! זקוקים אנחנו לך, בכל צעד ושעל! כמה נשגבים הדברים שהביא המבי"ט בשם רבינו הרשב"א בענין 'כיוון הרגליים' בעת שמונה עשרה. מפגינים אנו בזה את אי הכח והיכולת שלנו לפעול כלום בלי רצון ד'. "כדי שהתפילה ישים נגד עיניו ולבו כאילו ידיו ורגליו אסורות ואין בידו כח לקרב המועיל ולהרחיק המזיק, וזאת בעזרתו יתברך" [שער התפילה פ"ג].

ר' ישראל שלי! הכרה! הכרה! הכרה! זוהי תמצית תמציתה של תפילותינו. שלוש פעמים ביום מוטל עלינו שתעבור בנו תחושה כזאת ותכבש אותנו כליל. רבונו של עולם רק אתה יכול לעזור לי! לך הכל, בידך הכל ומידך הכל!

בכדי להמחיש דברי המבי"ט בדבר מלהיב ומעורר, אצרף כאן מה שמספרים על חסיד אחד ששפך את לבו לפני ד' בראש השנה. הוי! "קדוש אתה ונורא שמך ואין אלוך מבלעדיך" רבונו של עולם, אכן קדוש ונורא אתה! ומי אני, אפס שבאפסים, שאבוא אליך, שאתפלל ואתחנן לפניך ואבקש רחמים על עצמי? איך אפצה פה ואיך אשא עין?

וכאן נודעק החסיד מתהום נפשו: "אב"י — אין אלוך מבלעדיך!!! מי יכול לעזור לי אם לא אתה? האם יש לי מפלט אחר ועצה אחרת? אבי שבשמים! למי אפנה בבקשתי, אם לא אליך? — ר' ישראל שלי! זוהי דוגמא של הכרת כוח הבורא בשעת תפילה, במשנתו של המבי"ט...

וכן מעורר המבי"ט נקודות נפלאות בברכת האבות שבפתיחת התפילה. הרי ידועה היא ההלכה הפסוקה [ע"פ הגמ' בברכות ל"ד]: שכונת ברכת האבות היא מעכבת בתפילה. המבי"ט מבאר זאת כדרכו משום שעיניך התפילה היא השבח לבורא העולם שברכה זו נתייחדה עליו, וחשיבות השבח יותר מבקשת צרכיו בעולם. [שם פ"ט]. במשנה ברורה [סי' קי"א סק"ג] מוסיף הסבר בעיבוד כוונת ברכת האבות. "כי הוא סידור שבחו של מקום, על כן אינו בדין שיהא אז פונה לבבו לדברים אחרים. ויש פוסקים דגם 'מודים' חשוב כאבות לכתחילה". וכך מבאר המבי"ט את הכריעות תחילה וסוף בברכת האבות ובברכות מודים. הכריעה מראה את ההכנעה בשעת ברכות מיוחדות אלה לשבח ולהודאה... [שם פ"ח].

אהובי! עיקר מגמתי באיגרת היום שנחקק עמוק בנפשנו, את מה שאמר

אנשי כנסת הגדולה החזירו את עטרת "הגבור והנורא" שקבע משה רבינו בתורה. הם מצאו משמעויות חדשות במושגי גבורה ומורא... עם ישראל לא שכח להם זאת. מה שהרימו אז כבוד שמים נחשב להם ביותר מכל מפעליהם. הן הן גדולותיהם... להבחין את יחס הקב"ה אל בניו בגלות אף בזמן ההסתר

שמים לשמוע את תפילות ישראל... תפקידו של המתפלל בעת שמזכיר את האבות הקדושים, הוא גם לבחור ולהתחבר בדרכיהם. כך כתב השופט אמת' ואנחנו צריכים להיות בוחרים בדרכי אבותינו כמו שמבקשים: אלקי אברהם אלקי יצחק. פירוש, שחפצין לקבל אלקותו יתברך שמו כפי הכנת אבותינו ואז זכותם מסייע לנו לעבודת השי"ת ולהצילנו בגלות ולזכות לגאולה במהרה בימינו. [שפ"א תרס"ד].

הקל הגדול הגבור והנורא... את ארבעה מילים הנאדרות אלה, אמר משה רבינו לדור באי הארץ, בפרשת עקב [פ"א]. אם נפתח את החומש שם ונלמד את הפרשה ששובצו שם מילים אלה, נלמד על יחס האהבה המיוחד בין הקב"ה לאבות הקדושים ונראה גם שם את הקשר בין "הגדול הגבור והנורא" האלה לבין האבות הקדושים. הבה נקדים בפסוקים שלפני כן רק באבותיך חשק ד' לאהבה אותם... ומלתם את עולת לבבכם... כי ד' אלקים... הקל הגדול הגבור והנורא...

קל עלינו... כבר הזכרנו לעיל מדברי חז"ל שבספר שבלי הלקט, מתי נאמרה לראשונה ברכה ראשונה של שמונה עשרה, ברכת "מגן אברהם" — כשניצל אברהם מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו 'מגן אברהם'. מה נפלא הדבר שרק ארבע פעמים בלבד, נזכר תואר "קל עלינו" בתורת משה וכולם בפרשת לך לך [י"ז] בפרשת הצלתו של אברהם אבינו!...

חתימת הברכה "מגן אברהם" מדגישה לנו שברכת האבות היא ההצלה וההגנה על עמנו מתחילת דרכו, הוצאת אברהם אבינו מכבשן האש, דרך גאולת מצרים [ההבטחה בסנת] ועד לימות הגאולה העתידה, וכפי שאומרים "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה..." פעם נוספת מצאנו בדברי חז"ל שאמרו מלאכי השרת ברכת "מגן אברהם". היה זה אחר נצחון מלחמת סדום. אז שפך אברהם שיח נרגש מלא הכנעה לפני בוראו עמר אברהם והיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואמר: "דכון כל העולמים! לא בכח ידי ולא בכח ימיני עשיתי את כל אלה, אלא בכח ימינך שאתה מגן לי בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר 'אתה ה' מגן בער' בעולם הזה 'כבודי ומירם ראשי' לעולם הבא. וענו העליונים ואמרו: 'מגן אברהם'. אבי אומתנו הראה לנו דרך איך פותחים בתפילה..."

ואם כבר מזכירים פירוש המלות, כדאי להזכיר ש"גומל חסדים טובים" ביאורו יותר מדרך גמול בני אדם [אבודתם] ו"קונה" הכל, מכון על העשיה, כמו שפירש רש"י "קונה שמים וארץ" [בראשית י"ד] "על ידי עשייתו קנאן להיות שלו".

ברכה ראשונה זו של "מגן אברהם" מכילה את השבח על כוחות אלקיים של "עוזר מושיע ומגן". ברכת מגן החופפת מאור כשדים ועד לירושלים הבנויה. תחילה וסוף של ברכת האבות מנופפות בגאולת עבר ועתיד... מאש הכליון של נמרוד עד אשו של בון, "באש אתה עתיד לבנותה"...

הרשב"א בתשובה אחרת [חלק ה' סי' קט"ז] מלמד אותנו את פשר חילוקי הלשון של "עוזר, מושיע ומגן בתפילה" בדרך "לא זו אף זו". בעזרת בני אדם לבד עזר אין הכרח שתהיה בו ישועה, אף בישועה לפעמים יכול להיות גם היזק והפסד. ואילו תשועת הקב"ה היא כמגן המגין על האדם מכל ומונעת ממנו כל היזק וכמו שהיה באמת בחצלת אברהם מכבשן האש, שהקב"ה היה לו כביכול כמגן מסביב מבלי להנוק כלל.

ומתוך ביאורו של הרשב"א, מתאימה חתימת "מגן אברהם" להפליא, לדברי חז"ל שמלאכים אמרו "מגן אברהם" בשעת הוצאתו מאור כשדים שאז היה הקב"ה למגן לו, וכפי שנאמר לו אחר כך "אל תירא אברהם אנוכי מגן לך..."

התבוננות בברכת האבות מביאה יותר ויותר להבחין, שמשבחים את הבורא יתברך על מה שמגין הוא על עמנו מראשית דרכו והלאה ובמיוחד בימי הגלות... בתיקון אנשי כנסת הגדולה "הגדול הגיבור והנורא" בנוסח התפילה מונחת חכמה אלקית גדולה מאד, הבחנה עמוקה שעל שם זה נקראו אנשי כנסת הגדולה... הם החזירו בכך עטרה ליושנה, הם ביצרו בכך חומה חדשה של כבוד שמים, דרך כל גליות ישראל. להעריך את האור הגדול שמתחת למעמקי אפילת הגלויות...

והרי כך לימדנו חז"ל [יומא ס"ט:] באחת האגדות המרגשות ביותר והמעוררות את האמונה בגלות. "למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה? שהחזירו עטרה ליושנה! אם כי כבר קבע משה בתפילתו שלושה תוארים אלה של "גדול גבור ונורא", נמנעו שנים ממנהיגי הגלות הראשונה, ירמיה ודניאל, מלומר את כולן. בזמן הגלות והסבל היה זה ומתוך בקשת האמת המוחלטת עשו זאת. ירמיה הנביא לא רצה לומר "נורא" בזמן שנכרים היו "מקרקרין בהיכלו" בית המקדש. דניאל לא רצה לומר "גיבור" בשעה "שנכרים היו משתעבדים בבניו". עד שבא אנשי כנסת הגדולה ואמרו: אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצור שנותן ארץ אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא, היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות..."

הרי אורל ברוסיה

אמנם גדולי עולם מנהיגי הדור בזמן בנין הבית השני, והם אנשי כנסת הגדולה, עזרו וסייעו וגם הנביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי, החזירו את לשון משה רבינו במלואו הגדול הגיבור והנורא. הם מצאו את הגבורות והנוראות צפונות בתוך מצב הגלות, הם הרגישו שהקב"ה עמם בצורת גבורה ומורא נסתרת. כלומר, מה "שנותן ארץ אפים לרשעים" גם זוהי גבורה עצומה כשלעצמה. הן הן גבורותיו! ומה שאומה אחת יכולה להתקיים בין האומות, הן הן נוראותיו! אנשי כנסת הגדולה החזירו את עטרת "הגיבור והנורא" שקבע משה רבינו בתורה. הם מצאו משמעות חדשות במושגי גבורה ומורא... עם ישראל לא שכח להם זאת. מה שהרימו אז כבוד שמים נחשב להם ביותר מכל מפעליהם. הן גדולותיהם... להבחין את יחס הקב"ה אל בניו בגלות אף בזמן ההסתור. ואכן כך הסיק המבי"ט מתוך סוגיא זו של החזרת עטרה ליושנה, שיש הרגשה מיוחדת באמירת הגבור והנורא בשמונה עשרה כיחס לשמירתנו בגלות. "כי אנו מתפללים לקל שנתקיים בין האומות".

נחזור נא יקירי, על תמצית הדברים בברכת מגן אברהם — יחד עם השבחים הכלולים בה, הגדולה הגבורה המורא, והחסד העליון, בריאת העולם וקנינו הבלעד; מקפלת ברכה זו הצלה והגנה לעם מעולם ועד עולם, תשועת ד' יש בברכה זו, למן היהודי הראשון אברהם אבינו, גלות מצרים — דרך כל הגליות, שהקב"ה מקיים אותנו בין שבעים זאבים, והלאה עד ביאת הגואל לבני בניהם של אבות. ואמנם בברכת הגבורות השניה ממשיך היחס המיוחד הזה בין הקב"ה לעם אהובו, עד תחיית המתים...

זאת ועוד, ברכת מגן אברהם אינה רק על ההצלה בפועל של אבי האומה וצאצאיו בלבד מיד הקמים עליהם, אלא גם על תמצית רוחניותו. החידושי הר"מ ז"ל כותב בספרו "ספר הזכות", שכלב כל אחד מישראל נמצאת "נקודה יהודית" היא היירושה הנצחית שנשארה לנו מן האבות, ועל הנקודה הזאת מגין ושומר הקב"ה מכל משמר. ואכן על זה מברכים אנו בכל תפילת העמידה, ברכת "מגן אברהם". והבטחה יש על זה! כשנאמר לו 'אל תירא אברהם אנוכי מגן לך', הבטיחו הקב"ה להגן תמיד על הנקודה הזו שקיימת תמיד בלב כל אחד מורעו. [ראה בשפתי צדיק לך לב].

ה"אמרי אמת" ז"ע, הוסיף על זה פעם, שעל זה נאמר: "ייתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר. לא הניח לאיש לעשוקם..." [נח] ונח תרסיין הקב"ה מגן על נקודת "אברהם" ואינו מגיח לה לנקודה זו, שתיעשק מאתנו בגלותינו ונדודינו במדבר העמים.

שוב נזכר אני במה שהזכרתי לעיל על היהודי מסבדלובסק שהוא משמש דוגמא לרבות אלפים כמוהו, שנקודתם מוסיפה לכבוד, למרות תוקפה של הגלות והסתוריה. ושוב מוצאים אנו קשר נסתר בין "מגן אברהם" לדברי אלקים חיים, שנחגלו במעמד סנה שאינו אוכל...

אהובי! בתקופה האחרונה ממש, עבר על עמנו זעזועים נוראים. אבדנו שני עמודי ענק של תורה והוראה, אורי הלבנון אדירי תורה, שאין להם תמורה. מאורי הדור היו מרן הגאון רבי שמואל וואזנער זצ"ל והגאון רבי חיים שאול גריינמאן זצ"ל. כל אחד מהם האיר את עולמנו באור מופלא רום מעלה. יחד עם זאת פקדו אסונות אימים ר"ל. בכל לב צריכים אנו לפנות אל אלקינו ואלקי אבותינו, בזעקה אל "מגן אברהם" שומר גחלת ישראל. הווי! מלך עוזר ומושיע ומגן! שומר ישראל שמור שארית ישראל!

ר' ישראל! אם עלו ונתעלו גדולי עולם אלה ושוב אינם אתנו, על כל פנים נבק בדרכיהם להאזין בכל עוז ב"שולחן ערוך" משאת חיהם. נמשיך נא עד כמה שאפשר את "אורח חיים" שלהם, את דקדוק ההלכה שלהם, את מה שביקשו מאתנו ואת מה שהעניקו לנו בימי חיהם.

ובתוך כך, נתגבר בתפילה בכוונה, בדבקות, נפעיל את מערכת האזעקה הפנימית שלנו, את השריקה האדירה לקשר בין בניים לאב רחום בשמים להושיענו ולגאלנו גאולה שלמה למען שמו! וכמו שביאר רבינו הטור [סי' ק"א] למען שמו באהבה, שאף אם כבר תמה זכות אבות, "מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם"! מחמד נפשי! נשתדל על כל פנים להתגבר, להתחזק ולהתרכז לפחות, על מה שאנו אומרים בברכת האבות. גוואלד! הרי אמרו הפוסקים בפה מלא, שבלי זה לא שייך...

ידועה היתה הקפדתו של בעל "שבט הלוי" זצ"ל להתפלל מתוך הסידור ותמיד ביקש זאת מאחרים. אנא! נציב בזה נר לזכרו הנשגב לפחות בזה... אנא! ונסיים נא בדברי האבודתה' גומל חסדים טובים וקונה הכל — כל הלשון הזה הוא על העבר ועל העתיד, כלומר בכל יום גומל חסד וקונה הכל חוזר חסד אבות ומביא גואל לבני בניהם. כי גאל את ישראל ממצרים והם היו בני בניהם של אבות, וגם גואלנו בכל יום ועתיד לגאלנו בב"א!

גוט שבת לך אהובי, גוט שבת!
שבת של התבוננות והתרככות
בדברים שבינינו לבין קוננו יתברך
שריקת נפש אדירה של תשובה
ודביקות כלפי מעלה!

ידידך אהבך בלב ונפש קשורה
מישה יעקב הלוי קנר